МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Северная Осетия - Алания

УО АМС Алагирского района

МБОУ СОШ с.Дзуарикау

СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
завуч УВР	директор
Кцоева А.Д.	Газданова Р.К.
№67-О от «28» 0823 г.	№ 67-О от «28» 0823 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Осетинский язык»

для обучающихся 5 класса

Дзуарикау 2023

ТЕМАТИКОН ПЪЛАНТÆ

Тематикон пълан 5 къл. (къуыри 1,5 сах., æдæппæтæй 51 сах., уыдонæй 4 сах. – контролон куыстытæ)

Нымæц	Урочы номыр	Темæ	Урочы мидис	Скъоладзауты архайды хуызтæ	Хæдз. куыст
	Æвзаг – адæмæн сæ кæрæдзийы æмбарыны сæйраг фæрæз 1 – 4-æм кълæсты рацыд æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын (4 сах.)				
	1.	Рацыд кълæсты æрмæг зæрдыл æрлæууын кæнын	Дзырды хæйттæ. Дæргъвæтин æмхъæлæсонты растфыссынад дзырды уидаджы, разæфтуан *ны*-йы фæстæ, фæсæфтуантæ *-аг-* æмæ *-он*-ы разæй. Текст.	Хицæн дзырдтæй хъуыдыйæдтæ аразын. Дæргъвæтин æмхъæлæсонты растфыссынад фæлхат кæнын. Дзырдты орфограммætæ агурын æмæ бæрæг кæнын. Разæфтуаны фæстæ дæргъвæтин æмхъæлæсонты растфыссынад æмбарын кæнын.	

			Ныхасы рæзт **Сæрд æмæ каникултæ. Скъоладзаутæ æмæ ахуыргæнæг.** Æмдзæвгæтæ «Сæрдыгон бонтæ» «Уæд ды та?», «Бег æмæ Тег»(Цæрукъаты В.)	Сæрдыгон каникулты тыххæй радзурын зонын. Тексты мидис æмбарын æмæ хи хъуыдытæ дзурынмæ арæхсын. Æмбарынгæнæн дзырдуаты фæрцы дзырдты нысаниуджытæ бæрæг кæны. Сидæнтæй пайдагæнгæйæ, радзырд кæронмæ фыссын.	
	2.	Дзырды хæйттæ фæлхат кæнын	Номдарты тасындзæг. Хауæнты кæрæтты æмæ номдарты бирæон нымæцы растфыссынад. Цæсгомон номивджытæ (æххæстхуызы). Сæ растфыссынад.	Номдарты тасындзæг бæрæг кæнын. Хауæнты кæрæтты æмæ номдарты бирæон нымæцы растфыссынад бæлвырд кæнын. Цæсгомон номивджытæ раст фыссын. Дзырдтæ фыссын, цухгонд дамгъæтæ æвæргæйæ.	
			Ныхасы рæзт **Æвзаг – нæ царды бындур.** Скъуыддзаг таурæгъæй.	Генеалогион бæласы нывмæ гæсгæ ирон æвзаджы тыххæй дзурын. Ирон дзырдты дыгурон эквивалентты кæсын æмæ сæ зæрдыл дарын. Мадæлон æвзаджы тыххæй иумæйаг хъуыды бæлвырд кæнын. Дзырдуæтты фæрцы бæрæггонд дзырдтæ тæлмац кæнын. *Къордты куыст* – текстæн сæргонд хъуыды кæнын, хъусын æмбæлтты варианттæм æмæ сын аргъ кæнын.	

	3.	Номдар. Мивдисæг. Миногон. Номивæг.	Мивдисджыты ивынад цæсгæмттæм æмæ нымæцтæм гæсгæ нырыккон, ивгъуыд æмæ суинаг афонты (æргомон здæхæны). Мивдисджыты кæрæтты растфыссынад.	Æргомон здæхæны нырыккон, ивгъуыд æмæ суинаг афонты мивдисджытæ ифтындзæг кæнын. Мивдисæджы ифтындзæджы таблицæмæ гæсгæ сæ растфыссынады тыххæй хатдзæгтæ кæнын. Мивдисджытæ хъæугæ формæйы æвæрын æмæ хъуыдыйæдтæ фыссын. Номдарты тасындзæджы хицæндзинæдтæ уынын. Миногонты формæтæй раст пайда кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Æвзаг – нæ царды бындур.** Скъуыддзаг журнал «Ногдзау»-æй Скъуыддзаг Цгъойты Х. текстæй. Хаджеты Т., Хъодзаты Æ. æмдзæвгæтæй скъуыддзæгтæ.	Хъусынгæнинаг цæттæ кæнын. Тексты сæйраг хъуыды бæрæг кæнын. Тексты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Нывмæ гæсгæ аргъау хъуыды кæнын. Аргъауы мидис цыбыртæй фыссын.	

	4.	Хъуыдыйады тыххæй рацыд æрмæг фæлхат кæнын	*Фæлхат кæнын* Хъуыдыйады тыххæй рацыд æрмæгзæрдыл лæууын кæнын.	Бæрæг кæнын хъуыдыйæдты хуыз загъды нысанмæ гæсгæ. Вазыгджын дзырдтæн морфемон анализ кæнын. Хъуыдыйады грамматикон быдур бæрæг кæнын. Хъуыдыйады сæйраг уæнгты морфологион миниуджытæ бæрæг кæнын. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ кæрæдзийæ иртасын. Хуымæтæг хъуыдыйад уæнгтæм гæсгæ æвзарын.	
			Ныхасы рæзт **Райгуырæн бæстæ.** Скъуыддзаг Баситы С. æмдзæвгæйæ. Текст Саламты А. гæсгæ. Тетцойты Т. æмдзæвгæ.	Æмдзæвгæйы мидис æвзарын. Æмдзæвгæйы темæ æмæ идейæ бæрæг кæнын. Æмдзæвгæйы мидисмæ гæсгæ диалог аразын. Тексты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Тексты амынд грамматикон æрмæг агурын æмæ дзуаппдæнцæгты фæрцы бафидар кæнын.	
	Синтаксис. Пунктуаци. (17 сах.)				

	5.	Синтаксис æмæ пунк-туацийы æмбарынад	Синтаксисы сæйраг иуæгтæ: дзырдбаст, хъуыдыйад, текст. Фæлхат кæнын Дзырды хæйттæ. Ны-хасы хæйттæ.	Синтаксисы сæйраг иуæгты тыххæй раиртæст кæсын æмæ йын йæ мидис æвза-рын. Раиртæст хи дæнцæгтæй баххæст кæнын. Дзырдбаст æмæ хъуыдыйады кæрæдзиуыл барын. Иумæйаг æмæ хицæн миниуджытæ амонын. Хъуыдыйады уæнгтæ æмæ ныхасы хæйтты æмахастытæ æмбарын. Ныхасы хæйтты синтаксисон функцитæ бæрæг кæнын. Дзырдтæн морфемон ана-низ кæнын. Дзырдты растфыссынад æмбарын кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Æрдзы мидæг алцыдæр рæсугъд у.** Ирон таурæгътæй скъуыддзæгтæ.	Æмбисæндты мидис бæрæг кæнын. Æмбисæндты мидисыл æрныхас кæнын, хи хъуыдытæ дзурын. Ныв тæм гæсгæ хъуыдыйæдтæ хъуыды кæнын. Текстæн сæргонд дæттын. Уыци-уыцитæн дзуапп дæттын, хи хъуыды æмбарын кæнын. хицæн хъуыдыйæдтæй текст аразын.	
	6.	Дзырдбаст	Сæйраг æмæ дæлбар дзырдтæ дзырдбасты мидæг.	Дзырдбасты æмбарынад зонын. Дзырд æмæ дзырдбаст кæрæдзиуыл ба-рын, хатдзæгтæ кæнын. Хуызæгмæ гæсгæ дзырдбæстытæ æвзарын,	

				хæйтты нымæц, ахастытæ, синтаксисон бастдзинады хуызтæ бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Номдар. Мивдисæг. Фæрсдзырд. Цæсгомон номивджытæ.	Ныхасы хæйттæ кæрæдзийæ иртасын, сæ категориалон миниуджытæ зонын. Тексты сæрмагонд ныхасы хæйттæ агурын, фæрстытæ сæм дæттын.	
			Ныхасы рæзт **Æрдзы мидæг алцыдæр рæсугъд у.** «Арвы дидинджытæ», «Тулдз тала» (Айларты Ч.), «Цæмæн афтæ у?» (Текъойты И.)	Ныватæм гæсгæ темæимæ баст дзырдбæстытæ аразын. Текстæ аив кæсын æмæ сæ мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуæппытæ дæттын. Тексты мидисыл æрныхас кæнын. Базон-базонæн йæ мидис æвзарын. Æмбисæндтæн сæ мидис æвзарын.	

	7.	Дзырдбаст æвзарыны фæтк	Хуымæтæг æмæ вазыгджын дзырдбæстытæ. Номон æмæ мивдисæгон дзырдбæстытæ. Дзырдбасты æвзæрсты схемæ.	Дзырдбасты æмбарынад зонын. Дзырдбаст вазыгджын дзырдæй иртасын. Дзырдбаст æндæр дзырдты къордтæй иртасын. Дзырдбасты сæйраг æмæ дæлбар компоненттæ агурын. Сæйраг компонентæй фарст дæттын. Дзырдбасты хæйтты морфологион миниуджытæ бæрæг кæнын. Хуызæгмæ гæсгæ дзырдбаст æвзарын.	
			Фæлхат кæнын Мивдисджыты ивынад цæсгæмттæм гæсгæ. Синонимтæ.	Мивдисджыты ифтындзæг фæлхат кæныны фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Мивдисджыты сконд уынын, морфемæтæ хицæн кæнын. Дзырдбæстытæ синонимтæй ивын.	
			Ныхасы рæзт **Ирыстоны æрдз.** «Бæлæстæ цæуылнæ цæуынц?» (Цæгæраты Г.)	Тексты мидис нывимæ барын. Текст æвзаргæ каст кæнын. Тексты хъæугæ информаци арын. Радзырды мидисмæ фæрстытæ дæттын.	

	8.	Хъуыдыйад	Хуымæтæг хъуыдыйад. Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ гæсгæ. Хъуыдыйады хуызтæ эмоционалон ахуырстмæ гæсгæ. Хъуыдыйады сæйраг æмæфæрссаг уæнгтæ.	Хъуыдыйад дзырдбастæй иртасын. Хъуыдыйад æмæ дзырдбасты сæйраг миниуджытæамонын. Хъуыдыйадæн анализ кæнын. Дзырдтæ цухгонд дамгъæтæй æххæст кæнын æмæ текстфыссын. Хъуыдыйады мидæг æрхæцæн нысæнттæ æвæрын зонын.	
			Фæлхат кæнын Сæйраг æмæ дæлбар дзырдтæ дзырдбасты мидæг. Синонимтæ.	Дзырдбасты сæйраг æмæ дæлбар дзырдтæ бæрæг кæнын. Дзырдтæн синонимтæ арын, хи хъуыды æмбарын кæнын. Синонимты нысаниуджыты хицæндзинæдтæ уынын.	
			Ныхасы рæзт **Ирыстоны æрдз.** Текстæй скъуыддзæгтæ.	Радзырд рольтæм гæсгæ аив кæсын. Радзырды сæйраг хъуыды бæрæг кæнын. Дæнцæгмæ гæсгæ радзырд аразын. Радзырдæн сæргонд дæттын.	

	9.	Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ æмæ интонацимæ гæсгæ	Таурæгъон, фарстон, разæнгардгæнæн хъуыдыйæдтæ. Хъæрон æмæ æнæхъæрон хъуыдыйæдтæ.	Загъды нысан æмæ интонацион хицæндзинад кæрæдзийæ иртасын. Хъуыдыйады хуыз загъды нысанмæ гæсгæ бæрæг кæнын. Таурæгъон, хъæрон æмæ æнæхъæрон хъуыдыйæдтæ текстыарын æмæ аразын зонын. Фарстон хъæрон æмæ æнæхъæрон хъуыдыйæдтæ текстыарын æмæ аразын зонын. Разæнгардгæнæн хъуыдыйæдты структурон миниуджытæзонын (мивдисæг фæдзæхстон здæхæны).	
			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады æвзæрст.	Хъуыдыйады грамматикон бындур бæрæг кæнын. Фæрссаг уæнгты ныхасыхайон миниуджытæ иртасын. Хъуыдыйады синтаксисон анализы фæтк зонын. Хъуыдыйады структурон схемæ аразын.	
			Ныхасы рæзт **Фæззæг.** «Фæззæджы ахорæнтæ» (Беджызаты Ч.), «Зæрватыкк дзурыдæумæ» (Уырымты П.)	Радзырд кæронмæ хæццæ кæнын. Сæргонды мидис æмбарын кæнын. Текстæй æвзаргæ фыст кæнын. Текст хинымæры кæсын æмæ йæ мидис æмбарын. Тексты хъæугæ грамматикон æрмæг арын.	

	10.	Хъуы-дыйады уæнгтæ. Сæйраг уæнгтæ	Хъуыдыйады грамма-тикон бындур. Сæйраг æмæ фæрссаг уæнгты æмбарынад. Сæйраг уæнгты функцитæ. Сæйраты хуызтæ. зæгъи-наджы хуызтæ.	Хъуыдыйады сæйраг уæнгты æмба-рынад зонын. Хъуыдыйады грамма-тикон бындур бæрæг кæнын. Сæйрат комкоммæ æххæстгæнæнæй хицæн кæнын. Зæгъинаджы арæзт æмбарын. Хъуыдыйадæн синтаксисон анализ кæнын.	
			Фæлхат кæнын. Сæйраг æмæ дæлбар дзырдтæ дзырдбасты мидæг.	Дзырдбаст, дзырд æмæ хъуыдыйады сæйраг миниуджытæ бæрæг кæнын. Дзырдбаст дзырдимæ æмæ хъуыдыйа-димæ барын æмæ хатдзæгтæ кæнын. Тексты алыхуызон дзырдбæстытæ агурын æмæ сæ фыссын.	
			Ныхасы рæзт **Фæззæг.**	Нывмæ гæсгæ хъуыдыйæдтæ хъуыды кæнын. Хъуыдыйæдтæй бæлвырд темæмæ гæсгæ текст аразын.	

			Радзырд «Тæхынц хърихъуппытæ» (Хъарадзауты Ю.). Æмдзæвгæ «Салам» (Тыджыты Ю.).	Текстæн сæргонд хъуыды кæнын. Уыци-уыциты дзуæппытæ зонын. *Къордты куыст:* æрдзы фæзындты тыххæй хи фиппайнæгтæ дзурын, тексты æвдыст æууæлтимæ сæ барын, æмбæлтты вариантæм хъус дарын, аргъ сын кæнын.	
	11.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ. Æххæстгæнæн.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгты æмбарынад. Æххæстгæнæн. Комкоммæ æмæ фæрссаг æххæстгæнæнтæ.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгты тыххæй раиртæст кæсын æмæ йын йæ мидис æвзарын. Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ иннæ дзырдтæй (уæнгтæй) иртасын. Æххæстгæнæны тыххæй раиртæст кæсын æмæ йæ æмбарын. Раиртæст хи дæнцæгтæй æххæст кæнын. Хъуыдыйады мидæг æххæстгæнæн арын æмæ йæ раст бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ.	Хъуыдыйад уæнгтæм гæсгæ æвзарын. Грамматикон бындур хицæн кæнын. Сæйрат арын æмæ йын йæ ныхасыхайон миниуджытæ амонын.	
			Ныхасы рæзт **Цæрæгойтæ – нæ хуыздæр хæлæрттæ.** Скъуыддзаг газет «Рæстдзинад»-æй.	Нывмæ гæсгæ æххæстгæнæнтимæ хъуыдыйæдтæ хъуыды кæнын. Нывмæ гæсгæ радзырд аразын. Текст кæсын æмæ йæ мидисмæ фæрстытæ дæттын. æмбисæндтæ хъæугæ дзырдтæй æххæст кæсын.	

	12.	Хъуы-дыйады фæрссаг уæнгтæ. Бæрæггæнæн.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгты æмбарынад. Бæрæггæнæн.	Бæтæггæнæны раиртæст кæсын æмæ йын йæ мидис æмбарын. Тексты бæрæггæнæнтæ арын. Дзырдтæм фæрстытæ дæттын. Бæрæггæнæны бастдзинад сæйрат æмæ æххæстгæнæнимæ уыны.	
			Фæлхат кæнын Æрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады кæрон. Хъуыдыйады грамматикон бындур.	Хъуыдыйады кæрон хъæугæ æрхæцæн нысæнттæ æвæрын. Хъуыдыйады грамматикон бындур бæрæг кæнын.	

			Ныхасы рæзт **Цæрæгойтæ – нæ хуыздæр хæлæрттæ.** Æмдзæвгæ «Барбос» (Плиты Х.). Текст «æнкъард хабар» (Хъодзаты Æ.).	Радзырд рольтæм гæсгæ кæсын. Радзырды сæргонд æмбарын кæнын. Фæрстытæн æххæст дзуæппытæ дæттын. Текстмæ гæсгæ диалог аразын. Диалоджы архайын.	
	13.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ. Фадатон дзырдтæ.	Хъуыдыйады фæрссаг уæнгты æмбарынад. Фадатон дзырдтæ.	Фадатон дзырды æмбарынад зонын. Фадатон дзырдты фæрстытæ зæрдыл дарын. Фæрстытæм гæсгæ тексты фадатон дзырдтæ арын. Фадатон дзырдты æмбарынад ныффидар кæныны фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Зæгъинаг æмæ фадатон дзырды бастдзинад бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ гæсгæ: таурæгъон, фарстон, разæнгардгæнæн.	Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ гæсгæ бæрæг кæнын. Тексты фæрстытæм гæсгæ фæрссаг уæнгтæ агурын.	

			Ныхасы рæзт **Къостайы сабийы бонтæ.** Къостайы нывтæй иу. Скъуыддзаг Хетæгкаты Н., Хæблиаты С. уацмысæй «Къостайы кадæг».	Ныв æвзарын æмæ фæрстытæн дзуæппытæ дæттын. Радзырдæн сæргонд хъуыды кæнын. *Къордты куыст:* текстæн иумæйаг пълан аразын, кæрæдзийы хъуыдытæм хъусын æмæ хатдзæгтæ кæнын.	
	14.	Хуымæтæг цыбыр æмæ даргъхъуыдыйæдтæ	Таурæгъон æмæ фарстон хуымæтæг цыбыр хъуыдыйæдтæ. Таурæгъон, фарстон, разæнгардгæнæн хуымæтæг даргъхъуыдыйæдтæ.	Цыбыр æмæ даргъ хъуыдыйæдтæ кæрæдзиуыл барын, хатдзæгтæ кæнын. Хуымæтæг цыбыр хъуыдыйадæй даргъ хъуыдыйад аразын. Хуымæтæг даргъ хъуыдыйадæй цыбыр хъуыдыйад аразын. Тексты хуымæтæг хъуыдыйæдтæ арын, сæ хуыз сын бæрæг кæнын. Грамматикон бындурмæ фæрссаг уæнгтæ æфтауын æмæ хъуыдыйæдтæ фыссын.	

			Фæлхат кæнын Хъæрон æмæ æнæхъæронхъуы-дыйæдтæ. Хъуыдыйæдты хуызтæ загъдыны-санмæ гæсгæ.	Бæрæг кæнын хъуыдыйæдты хуызтæ сæ загъды нысанмæгæсгæ. Бæрæг кæнын хъуыдыйæдты хуызтæ интона-цимæ гæсгæ. Хъуыдыйæдтæ æвзарын хъуы-дыйады уæнгтæм гæсгæ.	
			Ныхасы рæзт **Нæ рагфыдæлты цардæй.** Скъуыддзаг текстæй «Нæ фыдæлты фарн» (ДжыккайтыШ. гæсгæ).	Тексты сæргондмæ гæсгæ йæ темæ æмæ мидис бæрæгкæнын. Нывтæм гæсгæ хуымæтæг цыбыр æмæ хуымæтæг даргъхъуыдыйæдтæ хъуыды кæнын. Тексты мидисмæ гæсгæ кæрæдзимæ фæр-стытæ дæттын æмæиумæйаг хатдзæгтæ кæнын.	
	15.	Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ	Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтыæмбарынад. Æмхуызон сæйраг æмæ фæрссагуæнгтæ.	Æмхуызон уæнгты тыххæй раиртæст кæсын æмæ йын анализкæнын. Раиртæст хи дæнцæгтæй æххæст кæнын. Хъуыдыйæдты æмхуызон уæнгтæ амонын. Æмхуызон уæнгты синтаксисон функци бæрæг кæнын. Схемæмæ гæсгæ хъуы-дыйæдтæ æмхуызон уæнгтимæ аразын.	

9 кл.

Предметы актуалондзинад

Æвзаг у адœмы уд œмœ зонд: цалынмœ œвзаг цœра, уœдмœ цœрынц адœм дœр, рœзы œмœ фидар кœны сœ национ культурœ, сœ национ хиœмбарынад.

Ирон æвзаг у нæ республикæйы паддзахадон æвзæгтæй иу, ирон адæмы мадæлон æвзаг. Куыд уырыссаг, афтæ ирон æвзаг дæр у **филологон циклы** иу хай æмæ рæзын кæны скъоладзауы коммуникативон культурæ, æххуыс ын кæны йæ ныхасы рæзтæн, уæрæх ын кæны йæ дунембарынад, хъомыл æй кæны нæ адæмы хуыздæр традицитæ æмæ æгъдæуттыл. Ирон œвзаг ахуыр кœнын, уымœй, куыд œмбœлы, афтœ пайда кœнын у стыр ахъаз фœсивœды патриотизмыл хъомыл кœнын, фидœны œхсœнад аразджытœ цœттœ кœныны хъуыддаджы. Мадœлон œвзаг зонын у нœ культурœйы ахсджиагдœр фœрœзтœй иу.

Ирон œвзаг ахуыр кœныны нысантœ:

- ахуырдзаутæн æвзаджы тыххæй иумæйаг зонындзинæдтæ раттын; бацамонын, алы адæмæн дæр йе æвзаг йæ национ хæзна кæй у, хъахъхъæнын æй кæй хъæуы;

-ахуырдзауты дзырдуат æмæ грамматикон зонындзинæдтæ фæхъæздыгдæр кæнынил бакусын;

-дзургæ æмæ фысгæ ныхасы рæзтыл бакусын, скъоладзауты коммуникативон арæхстдзинæдтæ æмæ зонындзинæдтæ фæуæрæхдæр кæнын;

-литературон æвзаджы нормæтимæ базонгæ кæнын, ныхасы уавæртæм гæсгæ сæ раст пайда кæнынил ахуыр кæнын.

Ирон œвзаджы 9 къласы ахуырадон программœ арœзт у:

- Уæрæсейы Федерацийы закъон «Ахуырады тыххæй»;
- Ног ахуырадон стандарттæ;
- Цæгат Ирыстон-Аланийы модернизацийы комплексон проект;
- Ирон национ ахуырады концепци ;
- Приоритетон национ проект «Нæ ног скъола»;
- Республикон программæ «Ирон æвзаг æмæ литературæ 1-11 кълæстæн»; йæ автортœ: **Тахъазты Харум, Дзампарты Ларисœ, Дзодзыккаты Зœидœ, Цопанты Ритœ**. Программœ сфидар кодта Республикœ Цœгат Ирыстоны – Аланийы Иумœйаг œмœ профессионалон ахуырады министрад.
- «Ирон æвзаг» 9 кълас. Автор: Тахъазты Харум. Дзæуджыхъæу. 2012

Регианалон базисон ахуырадон пъланмæ гæсгæ ирон æвзаг ахуыр кæнынæн 9 къласы дихгонд **70 сахаты** афæдзмæ, къуыримæ та - **2** сахаты.

Программœмœ гœсгœ мадœлон œвзаг ахуыр кœныны фœстиуджытœ сты ахœмтœ:

Удгоймагон (личностные) фœстиуджытœ:

1) скъоладзау хъуамæ бамбара, ирон æвзаг ирон адæмы национ-культурон хæзна кæй у, уый; мадæлон æвзаджы ахадындзинад стыр кæй у адæймаджы интеллектуалон æмæ сфæлдыстадон гæнæнтæ райрæзынæн, удварн хъæздыгдæр кæнынæн;

2) бамбарын ирон æвзаджы эстетикон нысаниуæг; рæзын кæнын мадæлон æвзагæн аргъ кæнын, хи æвзагæй сæрыстыр уæвыны æнкъарæнтæ; ирон æвзаг ирон адæмы стырдæр хæзнатæй иу кæй у, уый бамбарын; æвзаджы сыгъдæгдзинад æмæ культурæмæ бæрнон цæстæй кæсын фæцалх уæвын;

3) ныхас кæнгæйæ, ирон æвзаджы дзырдуат æмæ грамматикон мадзæлттæй раст пайда кæнын; хи ныхасмæ хъус дарын.

Метапредметон фæстиуджытæ сты:

• ныхасы хуызтæй пайда кæнынмæ арæхсын: хорз æмбарын дзургæ æмæ фысгæ ныхасы мидис (ныхасы сæр, тексты темæ, сæйраг хъуыды; сæйраг æмæ уæлæмхасæн информаци);

• стилистикон æгъдауæй æмæ сæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи у, ахæм текстытæ кæсын зонын (æвзаргæ каст, æмбаргæ каст æмæ æнд.);

• бакаст æрмæгæй (Интернетæй, дзыллон информацион фæрæзтæй, ахуырадон компакт-дисктæй) хъæугæ информаци равзарын зонын, алыхуызон дзырдуæттæй пайда кæнынмæ арæхсын;

• арæхсын темæмæ гæсгæ æрмæг сæмбырд кæнынмæ, раст фæткыл æй равæрынмæ; хибарæй хъæугæ информаци ссарынмæ;

• алыхуызон текстты мидис кæрæдзиуыл барын, сæ стилистикон æмæ æвзаджы хицæндзинæдтæ иртасын;

• текст хи ныхæстæй радзурынмæ, текстæн пълан бацæттæ кæнынмæ, конспект ныффыссынмæ, аннотаци бацæттæ кæнынмæ;

• ныхасы уавæрмæ гæсгæ аразын, сæ функционалон хуызтæ, стилистикон ахуырст æмæ жанртæм гæсгæ алыхуызон чи сты, ахæм текстытæ;

• тексты арæзтмæ хъус даргæйæ, хи хъуыдытæ фысгæ æмæ дзургæ ныхасы хуызы æргом кæнынмæ;

• монологон ныхас (таурæгъ, æрфыст, тæрхон) аразынмæ; диалогон ныхасæй пайда кæнынмæ;

• хи ныхас аразын литературон æвзаджы орфоэпион, лексикон, грамматикон, стилистикон нормæтæм гæсгæ; фысгæ ныхасы пайда кæнын орфографион æмæ пунктуацион æгъдæуттæй (нормæтæй);

• дзургæйæ ныхасы этикетон нормæтæм хъус дарын;

• ахуырты рæстæг хи ныхасы хъæд æмæ мидисмæ хъус дарын зонын, хи ныхасы рæдыдтытæ раст кæнынмæ арæхсын; хи арæзт текстытæ редакци кæнын зонын;

• ахуырты (урокты) рæстæг æмгæртты 'хсæн раныхас кæнынмæ арæхсын; арæхсын чысыл доклад кæнæ рефераты мидис раргом кæнынмæ; диспутты æмæ быцæуты архайын зонын, хи хъуыдыйы растдзинад бафидар кæнынмæ арæхсын.

Предметон фæстиуджытæ сты:

1) æвзаджы сæйраг функцитæ иртасын; ирон æвзаджы паддзахадон нысаниуæг цæй мидæг ис, æвзаг æмæ адæмы културæйы бастдзинад цы нысан кæны, мадæлон æвзаджы ахадындзинад адæймаджы царды;

2) ирон æвзаджы наукон бындуртæ; ирон æвзагзонынады хæйттæ æмæ иуæгтæ, сæ бастдзинад;

3) лингвистикæйы бындурон æмбарынæдтæ: лингвистикæ æмæ йæ сæйраг хæйттæ; æвзаг æмæ ныхас, дзургæ æмæ фысгæ ныхас; монолог, диалог æмæ сæ хуызтæ; ныхасы уавæр; хуымæтæг ныхасы, наукон, публицистикон, официалон-хъуыддаджы стильтæ; аив литературæйы æвзаг, ныхасы функционалон хуызтæ (таурæгъон, æрфыстон, тæрхон), текст, текстты хуызтæ; æвзаджы сæйраг иуæгтæ, се 'ууæлтæ æмæ хицæндзинæдтæ, ныхасы мидæг сæ пайда кæнын;

кълас	*9*	*10*	*11*
диктанттæ	6	2	2
изложенитæ	3	2	2
нывæцæн къласы	1	1	1
Нывæцæн хæдзармæ	2	1	1

Рæдыдтытæ.

М	мидисы	<	фæцыбыр æй кæн
Н	ныхасы	>	рауæрæх хъуаг
I	орфографион	U	уагъд дзырд
V	пунктуацион	Z	абзац
Г	грамматикон	[ ]	уæлдай у
Л	лексикон	7	бынæттæ ивын
С	синтасисон		

1. Диктанттæ бæрæггæнгæйæ раст кæнæм, фæлæ рæдыдыл нæ нымайæм ахæм орфографион æмæ пунктуацион рæдыдтытæ:
   - ✓ *дзырд иу рæнхъæй иннæмæ хæссын;*
   - ✓ *рæдыдтытæ ахæм орфограммæтыл, кæцытæ скъолайы программæйы не сты;*
   - ✓ *рæдыдтытæ, нырма цы орфограммæтæ нæ сахуыр кодтой, уыдоныл;*
   - ✓ *сбæрæг кæнæн кæмæн нæй, бæстон ахуыргонд чи не рцыд, ахæм дзырдты растфыссынады*
   - ✓ *авторы пунктуации фысгæйæ.*
2. Раст кæнæм, фæлæ рæдыдыл нæ нымайæм, скъоладзау æнæрхъуыдыйæ цы рæдыдтытæ фæуагътæ, уыдон (описки) дæр.
3. Диктант бæрæггæнгæйæ кæсын хъæуы рæдыдтыты хуызмæ.

			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ: æххæстгæнæн, бæрæггæнæн æмæ фада-тон дзырдтæ (хицæн хуызтыл сæ нæ ди-хгæнгæйæ).	Хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгтæ бæрæг кæнын. Дзырдтæ сæ ныхасыхайон миниуджытæм гæсгæ къордтыл дих кæнын. Хъуыдыйад уæнгтæм гæсгæ æвзарын.	
			Ныхасы рæзт **Нæ рагфыдæлты цардæй.** Скъуыддзаг ирон таурæгъæй.	*Къордты куыст:* тексты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуæппытæ дæттын. Дзуæппытæм гæсгæ иумæйаг хатдзæг кæнын.	
	16.	Контролон куыст			

	17.	Сидæн	Сидæны æмбарынад. Хуымæтæг æмæ даргъгонд синдæнтæ. Сидæны бынат хъуыдыйады. Æрхæцæн нысæнттæ сидæнимæ.	Сидæны раиртæст кæсын æмæ æмбарын. Хъуыдыйæдты сидæнтæ арын. Хуымæтæг сидæнтæ амонын. Даргъгонд сидæнты арæзт бæрæг кæнын. Хуызæгмæ гæсгæ хъуыдыйæдтæ сидæнтимæ хъуыды кæнын. Сидæны бынат хъуыдыйады мидæг бæрæг кæнын, хатдзæгтæ кæнын. Къæлæттæ гом кæнгæйæ, хъуыдыйæдтæ фыссын. Сидæн интонацийы фæрцы хицæн кæнын. Сидæнтимæ æрхæцæн нысæнттæ æвæрынылфæлтæрын.	
			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ: сæйрат, зæгъинаг. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ: æххæстгæнæн, бæрæггæнæн æмæ фадатон дзырдтæ (хицæн хуызтыл сæ нæ дихгæнгæйæ).	Хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгты тыххæй зонындзинæдтæ ныффидар кæныны фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ амонын, фæрстытæ сæм дæттын. Хъæугæ бæттæгтæ æвæргæйæ, хъуыдыйæдтæ фыссын. Æмхуызон уæнгтимæ хъуыдыйæдты æрхæцæн нысæнттыæвæрд æмбарын кæнын.	

			Ныхасы рæзт **Нæ рагфыдæлты цардæй.** Скъуыддзаг таурæгъæй «Кады ном».	Тексты сæргонд æмбарын кæнын. Фæлтæрæны хæслæвæрдмæ гæсгæ чысыл уац фыссын. Текстæй сæйраг хъуыды æвдисæг хай хицæн кæнын.	
	18.	Ва-зыгджы нхъуы-дыйад	Хуымæтæг даргъ хъуы-дыйæдтæ. Вазыгджын хъуыдыйæдтæ (сæ хуызтæ нæ бæрæг кæнгæйæ).	Вазыгджын хъуыдыйады раиртæст кæсын æмæ æмбарын. Вазыгджын æмæ хуымæтæг хъуыдыйæдты сæйраг хицæндзинæдтæ зо-нын æмæ амонын. Хъуыдыйады грамматикон бындурты нымæц бæрæг кæнын. Тексты вазыгджын хъуыдыйæдтæ арын æмæ сæ фыссын.	
			Фæлхат кæнын Хуымæтæг даргъ æмæ хуымæтæг цыбыр хъуы-дыйæдтæ.	Текстæй æвзаргæ фыст кæнын. Хуымæтæг даргъ æмæ хуымæтæг цыбыр хъуыдыйæдтæ иртасын. Раиртæсты руаджы дзуæппытæ æххæст кæнын.	

			Ныхасы рæзт **Адæмон сфæлдыстад.** **Нарты кадджытæ.** Скъуыддзаг Бзарты Р. текстæй. Скъуыддзаг Нарты кадджытæй.	*Къæйттæй куыст:* диалоджы архайын. Лингвистикон дзырдуатæй пайда кæнын. Нывмæ гæсгæ хуымæтæг æмæ вазыгджын хъуыдыйæдтæ фыссын. Текст мидисон хæйттыл дих кæнын.	
	19.	Вазыгджын хъуыдыйад æвзарыны фæтк	Дыууæ хуымæтæг хъуыдыйадæй арæзт вазыгджын хъуыдыйæдтæ.	Хъуыдыйæдты кæрæттæ бæрæг кæнын, хъæугæ æрхæцæн нысæнттæ æвæрын. Хъуыдыйæдтæ лæвæрд фæткмæ гæсгæ æвзарын. Фæлтæрæны тексты вазыгджын æмæ хуымæтæг хъуыдыйæдтæ агурын. Вазыгджын хъуыдыйад хуызæгмæ гæсгæ æвзарын.	
			Фæлхат кæнын Сидæн. Æрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады сидæнимæ.	Хуымæтæг æмæ даргъгонд сидæнтæ кæрæдзиуыл барын. Алыхуызон сидæнтимæ хъуыдыйæдты æрхæцæн нысæнттæ æвæрын æмæ сæ æмбарын кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Нарты кадджытæ.** Скъуыддзаг Нарты кадджытæй.	Текст рольтæм гæсгæ кæсын. Текстæн пълан аразын æмæ йæ хи ныхæстæй дзурын. *Къордты куыст:* текстæн сæргонд хъуыды кæнын, хъусын кæрæдзи хъуыдытæм æмæ иумæйаг хатдзæгтæ кæнын. *Къæйттæй куыст:* текст цæсгæмттæм гæсгæ кæсын.	

	20.	Комкоммæ ныхас	Комкоммæ ныхас. Авторы ныхас. Комкоммæ ныхасы арæзт. Ӕрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады комкоммæ ныхасимæ.	Комкоммæ ныхас æмæ авторы ныхасы хицæндзинадæмбарын. Комкоммæ ныхасы арæзт зонын. Комкоммæ ныхасы бынат хъуыдыйады мидæг иртасын. Комкоммæ ныхасимæ хъуыдыйæдты æрхæцæн нысæнттæ æвæрынил фæлтæрын.	
			Фæлхат кæнын Къæдзыг вазыгджын хъуыдыйадыхуымæтæг хъуыдыйæдты ’хсæн.	Вазыгджын хъуыдыйад хæйттыл дих кæнын. Вазыгджын хъуыдыйады хæйтты æхсæн æрхæцæн нысæнттæ æвæрын, хъуыдыйæдтæ фыссын.	
			Ныхасы рæзт **Дунейыл æгъдауæй хистæр ницы ис.** Скъуыддзаг Нарты каджытæй. Скъуыддзæгтæ ирон таурæгътæй.	Тексты сæйраг хъуыды бæрæг кæнын. Лæвæрд репликæтæй пайда кæнгæйæ, диалог аразын. Диалог фыссын. Зонын, цы у авторы ныхас æмæ комкоммæ ныхас. Дзырдуæттæй пайда кæнын, дзырдты нысаниуджытæ бæрæг кæнын.	

	21.	Диалог	Диалоджы æмбарынад. Диалоджы арæзт. Диалог фыссыны æгъдæуттæ.	Комкоммæ ныхас æмæ диалоджы раиртæстытæ бакæсгæйæ, сæ хицæндзинæдтæ бæрæг кæнын. Комкоммæ ныхасæй диалог аразын. Диалог фыссын, æрхæцæн нысæнттæ æвæргæйæ. *Къæйттæй куыст:* фæлтæрæн – диалог цæсгæмттæм гæсгæ кæсын.	
			Фæлхат кæнын: Комкоммæ ныхасимæхъуыдыйæдты арæзт.	Комкоммæ ныхасимæ хъуыдыйæдты арæзт æвзарын. Комкоммæ ныхасы бынат амонын. Æрхæцæн нысæнтты æвæрд æмбарын кæнын.	
			Ныхасы рæзт Историон цаутæ. Скъуыддзаг текстæй С.Я. Маршакмæ гæсгæ. Скъуыддзæгтæ ирон таурæгъæй.	Тексты сæйраг хъуыды бæрæг кæнын. *Къордты куыст:* диалогон ныхасы архайын. Хъуыдыйæдты мидис æмбарын. Рагфыдæлты царды тыххæй хи зонындзинæдтæй пайда кæнгæйæ, цыбыр радзырд фыссын.	
	22.	Рацыд æрмæг фæлхат кæнын	Хуымæтæг цыбыр æмæ даргъхъуыдыйæдтæ. Хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгтæ.	Хуымæтæг æмæ вазыгджын хъуыдыйæдтæ кæрæдзийæ хицæн кæнын. Хуымæтæг хъуыдыйад æвзарын. Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ амонын. Æрхæцæн нысæнтты	

			Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ. Вазыгджын хъуыдыйæдтæ. Комкоммæ ныхас.	æвæрд æмбарын кæнын. Фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Схемæмæ гæсгæ вазыгджын хъуыдыйæдтæ æвзарын.	
			Ныхасы рæзт **Нæ рагфыдæлты куырыхонлæгтæ.** Скъуыддзаг Агънаты Г. радзырдæй.	Текстæн сæргонд æрхъуыды кæнын. Сæргонды æвзæрст бамбарын кæнын. Сæйраг хъуыды æвдисæг хъуыдыйæдтæ амонын. Диалог рольтæм гæсгæ кæсын, хъæлæсы уагæй хъæугæ æнкъарæнтæ æвдисгæйæ.	
	23.	Контролон куыст			
	Фонетикæ, орфоэпи, графикæ æмæ орфографи (5 сах.)				

	24.	Фонетикæ	Фонетикæйы æм-барынад. Мыр æмæ дамгъæ. Мырты равзæрд æмбарын кæнын.	Мырты равзæрды хицæндзинæдтæ æмбарын. Хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонты хицæн-дзинæдтæ бæрæг кæнын. Дзырдтæн мырон-дамгъон æвзæрст кæнын. Схемæйы арæзт æмбарын. Дзырдты арæзт бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Мыртæ æмæ дамгъæтæ. Сæ хицæндзинæдтæ.	Дзурæн оргæнтæ зонын, æмбарын кæнын алы дзурæн оргæны куыст дæр мырты равзæрды. Хъæлæсонтæ æмæ æмхъæлæсонты арæзты тыххæй дзурын. Хъæлæсонты хуызтæ зонын, æмхъæлæсонты хуызтæ зонын. Дзырдæн фоне-тикон анализ кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Адæймаг æмæ дуне.** Скъуыддзаг Чеджемты Г. текстæй.	Текстæн йæ мидисмæ гæсгæ сæргонд хъуыды кæнын. Радзырдты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Радзырды мидисыл ныхас кæнын, хи хъуыдытæ дзурын æмæ хатдзæгтæ кæнын.	
	25.	Хъæлæсон мыртæ	Хъæлæсон мырты равзæрд. Тыхджын æмæ лæмæгъ хъæлæсонты хицæндзинæдтæ.	Дзырдты хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæ бæрæг кæнын. Хъæлæсонты дзурынад æмæ æмхъæлæсонты дзурынад барын. Тыхджын æмæ лæмæгъ хъæлæсонты арæзты æмæ дзурынады хицæндзинæдтæ æмбарын.	

				Дзырды хъæлæсонты хуыз бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Дзырдбаст.	Хъуыдыйадæй дзырдбæстытæ хицæн кæнын. Дзырдбæстыты хуыз сæ арæзтмæ гæсгæ бæрæг кæнын. Дзырдбæстыты сæйраг æмæ дæлбар дзырдтæ амонын.	
			Ныхасы рæзт **Адæймаг æмæ дуне.** Скъуыддзаг Чеджемты Г. текстæй.	Текст аив кæсын æмæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Текст хи ныхæстæй дзурын. Пъланмæ гæсгæ монолог аразын.	

	26.	Æмхъæлæ сон мыр- тæ	*Æмхъæлæсон мыр- тæ.* Зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ. Сонорон æмхъæлæсонтæ. Дæргъвæтин æмхъæлæсонтæ, æмхъæлæсон къордтæ, сæ раст- фыссынад.	Зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонты хицæндзинæдтæ зонын. Дзырды æмхъæлæсонты хуыз бæрæг кæнын. Сонорон æмхъæлæсонты миниуджытæ амо- нын. Дæргъæвæтин æмхъæлæсонтæ дывæргонд дамгъæтæй фыссын зонын. Дзырдты æмхъæлæсонты къордтæ амонын. Æмхъæлæсонты къордты растдзурынад æмæ растфыссынады фæлтæрæнтæ æххæст кæнын.	
			Фæлхат кæнын Дзырды хæйттæ.	Дзырды хæйттæ зонын. Дзырдтæ нысаниуæгджын хæйттыл дих кæнын. Рæдыдтытæ раст кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Ирыстоны спорты номдзыд нæмттæ.** Скъуыддзаг Гæджиты С. текстæй.	Текстæн йæ мидисмæ гæсгæ сæргонд хъуыды кæнын. Иу зындгонд спортсме- ны тыххæй цыбыр уац фыссын.	
	27.	Дамгъуат.	Дамгъуаты æмбары- над. Къухфыст æмæ мыхуыргонд дамгъæты хицæн-	Дамгъуат зæрдывæрдæй зо- нын. Дамгъуаты алы дамгъæ дæр раст кæсын. Дамгъæты мырон хицæндзинæдтæ бæрæг	

			дзинæдтæ.	кæнын.	
			Фæлхат кæнын: Дæргъвæтин æмхъæлæсонты раст-фыссынад.	Дзырды фонетикон анализ кæнын. Дæргъвæтин æмхъæлæсон мыртæ дывæр-гонд дамгъæтæй фыссын зонын. Дзырдты орфограммæтæ амо-нын. Дзырдты растфысынад æмбарын кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Афæдзы афонтæ. Зымæг.** Скъуыддзаг Агънаты Г. текстæй.	Тексты сæйраг хъуыды бæрæг кæнын. Текст хи ныхæстæй дзурын. Зымæгон æрдзы тыххæй дзурын.	
	28.	Уæнг. Цавд.	Уæнг. Цавдон æмæ æнæцавдон уæнгты хицæндзинæдтæ. Дзырд иу рæнхъæй иннæмæ	Фæлтæрæны тексты иууæнгон, дыууæуæн-гон, æртæуæнгон æмæ цыппаруæнгон дзы-рдтæ агурын. Хъæлæсонты фембæлд дзырды кæрон æмæ иннæ дзырды	

			хæссыны æгъдæуттæ. Хъæлæсонты фембæлд дзырды кæрон æмæ иннæ дзырды райдайæны. Сæ растфыссынад.	райдайæны æмбарын кæнын. Цавдон уæнгтæ бæрæг кæнын. Дзырдтæ иу рæнхъæй иннæмæ хæссыны тыххæй дих кæнын. Орфограммætæ амонын æмæ æмбарын кæнын.	
			Фæлхат кæнын Хъæлæсонты растфссынад.	Дзырды хъæлæсонты рахауд амонын. Дзырды хъæлæсонты фембæлд уынын. Дзырд нысаниуæгджын хæйттыл дих кæнын. Хъæлсонты орфограммæтæ æмбарын кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Афæдзы афонтæ.** **Зымæг.** Аргъауæй скъуыддзаг. Багаты Л. æмдзæвгæйæ скъуыддзаг.	Тексты сæйраг хъуыды æмбарын. Уыци-уыцитæ базонын. *Къæйттæй куыст:* радзырд цæсгæмттæм гæсгæ кæсын.	
	Лексикæ (5 сах.)				

	29.	Лексикæ. Биpæнысaниуæгад	Лексикæ. Дзырды лексикон нысаниуæг. Дзырды бирæнысаниуæгады тыххæй æмбарынад.	Дзырды лексикон нысаниуæг æмæ грамматикон нысаниуæг кæрæдзийæ иртасын. Раиртæст кæсын æмæ йын анализ кæнын. Тексты иунысаниуæгон æмæ бирæнысаниуæгон дзырдтæ агу-рын. Бирæнысаниуæгон дзырдтимæ хъуыдыйæдтæ аразын. Дзырдуæттимæ кусын, дзырдты нысаниуджытæ бæрæг кæнын.	
			Фæлхат кæнын Ныхасы хæйттæ	Дзырдбыд æххæст кæнын. Сæрмагонд æмæ æххуысгæнæг ныхасы хæйттæ кæрæдзийæ иртасын. Хъуыдыйады мидæг дзырд куыд ныхасы хай бæрæг кæнынмæ арæхсын. Ныхасы хæйтты категориалон нысаниуджытæ зонын	
			Ныхасы рæзт **А.С. Пушкины сабидуг.** (Н. Воробьева æмæ Н. Верховскаямæ гæсгæ)	Текст аив кæсын. Тексты мидис хи ныхæстæй дзурын. Тексты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуаппп дæттын. Тексты мидисмæ фæрстытæ дæттын. Мадæлон æвзаджы тыххæй хи хъуыдытæ æмбарын кæнын.	

	30.	Дзырдты комкоммæ æмæ ахæсгæ нысани-уджытæ	Дзырды бирæныса-ниуæгад. Комкоммæ нысаниуæг. Ахæсгæ нысаниуæг.	Дзырды комкоммæ æмæ ахæсгæ нысани-уджыты тыххæй раиртæст кæсын æмæ йæ æмбарын. Раиртæсты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Иунысаниуæгон æмæ бирæнысаниуæгон дзырдтæ къордтыл дих кæнын, хи хъуыды æмбарын кæнгæйæ. Фæлтæрæнтæ æххæст кæнын, хъæугæ дзы-рдтæй пайда кæнын. Дзырды бæрæг нысаниуæгæй пайда кæнгæйæ, хъуыдыйæдтæ аразын.	
			Фæлхат кæнын. Хъуыдыйады уæнгтæ.	Хъуыдыйады сæйраг æмæ фæрссаг уæнгты тыххæй зонындзинæдтæ фæлхат кæнын. Хъуыдыйады грамматикон бындур арын. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ арын æмæ сæм фæрстытæ дæттын.	
			Ныхасы рæзт **Аив дзырды дæсны.** (А.С. Пушкины æмдзæвгæтæй скъуыддзæгтæ)	Æмдзæвгæтæй скъуыддзæгтæ аив кæсын. Тæлмацгæнæджы куысты зындзинæдтимæ зонгæ кæнын. Æмдзæвгæты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. А.С. Пушкины сфæлдыстады тыххæй монолог аразын. Нывæн æрфыст кæнын, бирæнысаниуæгон	

				дзырдтæй пайда кæнгæйæ. Дзырдаивад æмæ музыкæйы бастдзинады тыххæй æрныхас кæнын. Музыкæйы тыххæй цыбыр хъусынгæнинаг цæттæ кæнын.	
	31.	Антонимтæ	Антонимты æмбарынад. Иууидагон æмæ алыхуызонуидагон антонимтæ. Антонимты хæстæ.	Антонимийы фæзынды тыххæй зонындзинæдтæ актуализаци кæнын. Раиртæст кæсын æмæ йыл æрныхас кæнын. Раиртæсты лæвæрд дæнцæгтæ æндæртæй ивын. Дзырдбæстыты бæрæггонд дзырдтæ антонимтæй ивын. Тексты антонимтæ агурын æмæ сын сæ хуыз бæрæг кæнын. Хъуыдыйæдтæ антонимтæй æххæст кæнын æмæ сæ фыссын.	

			Фæлхат кæнын Дзырды комкоммæ æмæ ахæсгæ нысаниуæг.	Тексты бæрæггонд дзырдтæн сæ нысаниуæджы хуыз бæрæг кæнын. Иунысаниуæгон дзырдтæн дæнцæгтæ хæссын æмæ сæ фыссын. Дзырдты алыхуызон нысаниуджытæй пайда кæнынмæ арæхсын.	
			Ныхасы рæзт **Музыкæ нæ цардыы.** (Текст «Музыкæйы дуне», Д. Кабалевскиймæ гæсгæ).	Лæвæрд диалогмæ гæсгæ æндæр диалог аразын. Текстæн æндæр сæргæндтæ хъуыды кæнын æмæ сæ æмбарын кæнын. Тексты мидисыл ныхас кæнын, хи хъуыдытæ дзурын.	
	32.	Омонимтæ	Омонимты æмбарынад. Омонимты хæстæ ныхасы.	Омонимийы тыххæй раиртæст кæсын. Омоними æмæ полисемийы фæзындтæ кæрæдзийæ хицæн кæнын. Омонимты хуызтимæ зонгæ кæнын. Хъæугæ омонимтæ æвзаргæйæ, фæлтæрæнтæ æххæст кæнын.	
			Фæлхат кæнын Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ. Ныхасы хæйттæ.	Сæрмагонд ныхасы хæйтты тыххæй зонындзинæдтæ актуализаци кæнын. Хъуыдыйады уæнгтæ æмæ ныхасы хæйттæ кæрæдзийæ хицæн кæнын зонын. Хъуыдыйады уæнгты æмхуызондзинады уавæртæ зонын. Хъуыдыйады æмхуызон уæнгтæ арын æмæ сын сæ æмхуызондзинад æмбарын кæнын.	

			бæрæгбоны тыххæй текст*. Æмбисæндтæ мады тыххæй.	нысаниуæгыл ныхас кæнын.
	38.	Аразæг бындуры тыххæйæм-барынад Дзырд ныса-ниуæгджын хæйттыл дих кæныны фæтк	Дзырды бындуры ны-саниуæг. Аразæг бын-дуры тыххæй æмба-рынад.	Аразгæ æмæ æнæаразгæ бындурты тыххæй раиртæст кæсынæмæ йын йæ мидис æмба-рын. Аразæг бындуры тыххæй хатдзæгтæ кæнын æмæ сæ дæнцæгтæй фидар кæнын. Дзырды морфемон æвзæрсты схемæимæ зонгæ кæнын. Дзырдты морфемон анализ кæнын æмæ йæ æмбарын кæнын.
			Фæлхат кæнын Дзырды нысаниуæгджын хæйттæ.	Разæфтуан, фæсæфтуан, уидаджы тыххæй зонындзинæдтæ зæрдыл лæуууын кæнын, фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Тексты агурын рацыд темæимæ баст дæнцæгтæ.

				Синонимты хуызты тыххæй раиртæст кæсын æмæ йын йæ мидис хи хатдзæгтимæ барын. Тексты синонимтæ арын æмæ сын сæ хуыз бæрæг кæнын. Фысгæ фæлтæрæнтæ æххæст кæнын.	
			Фæлхат кæнын Омонимты хуызтæ.	Омонимийы тыххæй зонныдзинæдтæ фæлхат кæнын. Омонимты хуызты тыххæй монологон ныхас кæнын. Омонимты хуызты тыххæй кæрæдзимæ фæрстытæ дæттын. Тексты омонимтæ арын æмæ сын сæ хуызтæ бæрæг кæнын.	
			Ныхасы рæзт. **Ивгъуыд тохы хъæбатыртæ.** Плиты Грисы æмдзæвгæ «Æртхутæгдон».	Æмдзæвгæ аив кæсын, йæ мидисисмæ баст фæрстытæн дзуапп дæттын. Æмдзæвгæйы сæйраг архайæджы тыххæй æрныхас кæнын.	
	Дзырдарæзт (6 сах.)				
	34.	Морфемикæ. Дзырдарæзт. Дзырды нысаниуæгджын хæйттæ.	Морфемикæ. Дзырдарæзт. Дзырды нысаниуæгджын хæйттæ æмæ	Раиртæстимæ зонгæ кæнын. Морфемæты тыххæй æрмæг зæрдыл дарын. Дзырд нысаниуæгджын хæйттыл дих кæнын. Дзырдæн морфемон анализ кæнын.	

			сæ хæстæ.	Æмуидагон дзырдтæ аразын æмæ сын сæ арæзт æвзарын. Тексты æмуидагон дзырдтæ агурын.	
			Фæлхат кæнын Разæфтуанты растфыссынад.	Дзырдты орфограммæтæ агурын æмæ бæрæг кæнын. Дзырдты растфыссынад æмбарын кæнын. Дзырдтæ хъæугæ дамгъæтæй æххæст кæнгæйæ, фæлтæрæнтæ æххæст кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Сæ фæрцы стæм æдас.** Хæстон хъæбатырты, Фыдыбæстæ хъахъхъæнджыты тыххæй текст.	Хæстон хъæбатырты тыххæй монолог аразын. Тексты бындурыл адæймаджы фæзминаг миниуджытытыххæй дзурын.	

	35.	Разæфтуантæ æмæсæ нысаниуджытæ	Разæфтуантæ *æ-*, *æнæ-*, *æм-*, *æд-*, *фæ-с*, *уæл-*, *дæл-*, *раз-* сæ нысаниуджытæ. Æмхъæлæсонты ивддзинæдтæ разæфтуанты фæстæ.	Дзырдты арæзт иртасын. Дзырдты разæфтуантæ æмæ уидæгтæ хицæн кæнын. Разæфтуанты нысаниуджытæ бæрæг кæнын. Разæфтуанты растфыссынад ныффидар кæныны тыххæй фæлтæрæнтæ æххæст кæнын. Дзырдарæзтон анализ кæнын. Дзырдты орфограммæтæ бæрæг кæнын, растфыссынадæмбарын кæнын.	
			Фæлхат кæнын Дзырды нысаниуæгджын хæйттæ	Морфемæтæ æмæ аффиксты тыххæй зонындзинæдтæ актуализаци кæнын. Дзырды бындурæн анализ кæнын.	
			Ныхасы рæзт **Æрцу, уалдзæг!** Текст уалдзæджы тыххæй*.	Лæвæрд нывтæм гæсгæ архæйдтыты нæмттæ дзурын. Нывмæ гæсгæ радзырд аразын. Ныв тексты мидисимæ бæттын. Текстæн сæргонд дæттын. Текстмæ гæсгæ диалог аразын.	

	36.	Æмхъæлæсонты ивддзинæдтæ разæфтуанты фæстæ	Æзылангон æмхъæлæсонты зылангонкæнынад разæфтуанты фæстæ. Мыртæ *ц* æмæ *й*-йы бавæрдразæфтуанты фæстæ.	Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсонты тыххæй зонындзинæдтæ актуализаци кæнын. Дзырды формæтæ абарын, æмхъæлæсонты ивддзинæдтæ бæрæг кæнын. Мырты ивды тыххæй раиртæст кæсын, æндæр дæнцæгтæ хæссын. Дзырдты орфограммæтæ бæрæг кæнын. Дзырдтæ хъæугæ дамгъæтæй æххæст кæнгæйæ, фæлтæрæнтæ фыссын.	
			Фæлхат кæнын Хъæлæсонты рахауд уидæгттæй разæфтуанты фæстæ.	Тыхджын æмæ лæмæгъ хъæлæсонты тыххæй зонындзинæдтæ фæлхат кæнын. Дзырдтæн дзырдарæзтон схемæтæ кæнын. Хъæлæсоны рахауды уавæртæ бæрæг кæнын.	

			Ныхасы рæзт **Мæргътæ бийынц ахстæттæ.** Цыбыр текст мæргъты царды тыххæй. Уалдзыгон æрдз æвдисæг нывтæ.	Текстæн пълан кæнын. Пъланмæ гæсгæ тексты мидис дзурын. Тексты мидисмæ гæсгæ фæрстытæн дзуапп дæттын. Хуызæгмæ гæсгæ хи тыххæй дзурын. Нывтæм гæсгæ цыбыр радзырдтæ аразын. Мæргъты царды тыххæй диалог аразын æмæ дзы архайын.	
	37.	Фæсæфтуантæ	Фæсæфтуанты нысаниуджытæ. Æххæст æмæ æнæххæст æмхуызонад дзырдты.	Дзырдты морфемон анализ кæнгæйæ, ассимиляцийы фæзынды тыххæй хатдзæгтæ кæнын. Дзырдты растфысынад æмбарын кæнын. Ассимиляцийы хуызты тыххæй раиртæст кæсын, хи дæнцæгтæй йæ æххæст кæнын.	
			Фæлхат кæнын Зылангон æмæ æзылангон æмхъæлæсонтæ.	Дзырды фонетикон анализ кæнын. Хъæлæсонты хуызты тыххæй зонындзинæдтиæ актуализаци кæнын.	
			Ныхасы рæзт **8-æм Мартъи – æппæтдунеон бæрæгбон.** Сылгоймæгты æппæтдунеон	Бæрæгбоны тыххæй хи хъуыдытæ дзурын. Бæрæгбонмæ цæттæ кæныны тыххæй диалог аразын æмæ дзы архайын. Тексты хъæугæ информаци агурын. Тексты ног иформаци хицæн кæнын. Æмбисæндты	